

Найбільший відсоток досліджуваних, що виявили високий рівень, зафіксовано за шкалою екзистенціального погляду на життя – 36,7%, а на рівні “хорошої” норми виявлено 33,3% опитаних першокурсників. Знижений та низький рівні виявили 16,7% та 13,3% досліджуваних відповідно.

Виявлені середні показники зниженої норми як особистісної свободи загалом, так і таких її окремих шкал як позитивна життєва позиція та самодетермінація свідчить про необхідність спеціальної роботи з майбутніми вчителями з розвитку вищезазначеного феномену, який є однією із професійно значущих якостей педагога. Водночас виникає питання про вплив навчально-виховного процесу на розвиток особистісної свободи під час професійної підготовки майбутнього вчителя. Виявлення динаміки особистісної свободи вчителя продовж навчання у вищому навчальному закладі стане завданням наступного етапу нашого дослідження.

Використана література:

1. *Елканов С. Б.* Основы профессионального самовоспитания будущего учителя / С. Б. Елканов. – М. : Просвещение, 1989. – 198 с.
2. *Костылева А. А.* Актуализация личностного потенциала педагога как средство развития диалогической направленности педагогического общения : дис. ... кандид. психол. наук : 19.00.07 – педагогическая психология / А. А. Костылева. – Курган, 2010. – 227 с.
3. *Подольск Л. Г.* Психология вищої школи : навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л. Г. Подольск, В. І. Юрченко. – К. : ТОВ “Філ-студія”, 2006. – 320 с.
4. *Руденко А. А.* Подготовка будущего учителя начальных классов к развитию личностной свободы учащихся : дис. ... кандид. пед. наук – 13.00.08 / А. А. Руденко. – Волгоград, 2005. – 212 с.
5. *Титаренко Т. М.* Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 376 с.
6. *Торшевська О. В.* Проблема формування відповідальності як професійно-особистісної якості майбутнього вчителя початкових класів / О. В. Торшевська // Матеріали наукова конференції “Соціум. Наука. Культура” : Режим доступу : <http://intkonf.org/torshevska-ov-problema-formuvannya-vidpovidalnosti-yak-profesiyno-osobistisnoyi-yakosti-maybutnogo-vchitelya-pochatkovih-klasiv/>
7. *Чернобровкіна В. А.* Психология особистісної свободи : монографія / В. А. Чернобровкіна. – Луганськ : Видавництво ДЗ “ЛНУ імені Т. Шевченка”, 2012. – 458 с.

Аннотація

В статтє представлен теоретический анализ проблемы личностной свободы будущего учителя и результаты экспериментального изучения особенностей развития личностной свободы будущих учителей на начальном этапе профессиональной подготовки.

Annotation

A theoretical analysis of the problem of future teacher's personal freedom and results of experimental study of the peculiarities of future teachers' personal freedom at the beginning of training are presented in the article.

УДК 2:81'373.46

Целковський Г. А.

КОГНІТИВНО-РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ МОВИ РЕЛІГІЇ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Когнітивна наука про релігію або, як за іншими варіантами, когнітивне релігієзнавство (cognitivescienceofreligion) є тією дисципліною в комплексі наук про релігію, про яку багато дослідників мріяли. Мова йде про сциєнтистський підхід до релігії, заснований на фізичному експерименті, фактах, які конкретно можна описати та спостерігати.

Аналіз релігійної мови є однієї з проблем філософії релігії та релігієзнавства. “Мова релігії існує не тільки для того, щоб давати раціональне визначення абстрактним речам. Її основна функція – допомагати, вселяти надію, слугувати для вираження духовного життя віруючих, а всі ці функції є некогнітивними” [7, с. 65].

Деякі зі способів використання мови є когнітивними, тобто слугують для передачі інформації. Інші некогнітивні, тому що виконують певну дію (наприклад, віддання наказів) або виражають емоцію чи перевагу. Деякі форми мови називають “перформативним”, тому що при використанні вони щось утворюють. Коли людина одружується, присягається або погоджується придбати товар у крамниці, її слова є перформативними.

Наприкінці 20 століття набуває поширення саме когнітивний підхід до мови релігії, який набуває популярності і у вітчизняному та російському релігієзнавстві. Когнітивний підхід до мови релігії певним чином протистоїть структуралізму та поструктуралізму (Ф. де Соссюр, філософія ідеальної мови), оскільки його не цікавить мова як ідеальний конструкт, як структура, а цікавить, в першу чергу, мова як інструмент пізнання та фіксації результатів когнітивних процесів. Когнітивний підхід виростає з психології і можна згадати представників аналітичної філософії свідомості, в яких філософія мови та філософія релігії стає одним з предметів дослідження, оскільки головним об'єктом стає людина, а саме свідомість.

В цьому популярність теорії мовленнєвих актів Остіна та перформативної функції мови Серла. Тобто правильніше сказати, що когнітологія виростає з філософії свідомості, а в ще ширшому розрізі, відповідає етапу розвитку філософії мови, що має назву прагматика, коли увага зосереджена на носії мови. Один з засновників когнітології-психолінгвіст Дж. М. Міллер визначає цю науку як проект (програму) єдиної когнітивної науки, що досліджує те, як розум уявляє світ та оброблює інформацію [див.: 4, с. 43].

Перед когнітивною наукою стоїть завдання дати відповіді на питання: яка роль мови в процесах пізнання та осмислення світу; зрозуміти процеси концептуалізації та категоризації, опис засобів і способів мовної категоризації сі концептуалізації констант культуру? [6, с. 34]. Як зазначає Лакофф, категоризація є мовним продуктом людського досвіду, уяви, сприйняття з одного боку та ментальних структур, метафори, метонімії з іншого боку [5, с. 23]. Там же він зазначає, що "головне в когнітивній науці виявити як відбувається мислення і, відповідно, що з себе представляють категорії".

Таким чином, коли ми говоримо про когнітивне релігієзнавство, то ми говоримо про міждисциплінарний проект, який об'єднується навколо проблемного поля процесів пізнання. Представник когнітивного релігієзнавства М. М. Єресько до дисциплін, які входять до цього проекту, включає наступні: психолінгвістика, соціолінгвістика, психосемантика, лінгвокультурологія, етнологія та ін. [4, с. 46]. Але цікаво було підмічено, що гуманітарні науки другої половини 20 століття відмовляються від методологічної чистоти при дослідженні того чи іншого предмету, оскільки предмет диктує необхідні методи для його дослідження. Когнітивний принцип за Єресько полягає в наступному: "Він означає "переспівтворення" реальності у процесі її пізнання, створення ідеальної, або концептуальної або безпредметної реальності. Релігієзнавча когнітологія пропонує аналіз принципів організації релігійної свідомості, що потребує теоретичного обґрунтування когнітивної специфіки термінального екзистенціального смислоутворення. У фокусі її уваги – свідомі та несвідомі рівні семантичного і інформаційного простору релігії, обґрунтування структурних механізмів символізації релігійних смислів. У когнітивному релігієзнавстві, відповідно, вихідним є аналіз релігійної свідомості у єдності з мовою релігії як результатом складної когнітивної діяльності людини" [4, с. 46].

Мова релігії, в онтосемантичному дискурсі, концептуалізується в якості засобу репрезентації та онтологізації релігійного смислу буття самої релігії, в єдності його семантичної та онтологічної специфіки.

В цьому контексті М. Єресько запропоновано розрізняти поняття мова релігії та релігійна мова. Мова релігії експлікується як семасфера та символосфера релігії, а релігійна мова – як релігійна символосфера та семасфера [4, с. 200-201].

Когнітивне релігієзнавство виходить з того, що людські концептуальні (онтосемантичні за Єресько) ментальні структури не є продуктом культурного впливу, а вони упорядковують та конструюють той досвід, що отримує людина, включно з релігійними діями і думками. Людська свідомість не постає як чистий лист, на який записує культура. В незалежності від культурного контексту, людська свідомість/мозок виявляють велику кількість закономірностей в питанні обробітку інформації. Ці функціональні закономірності мають назву "специфічна обчислювальна система" або "ментальні інструменти". Одним з таких ментальних інструментів є мова. [1, с. 34] Але, під мовою треба розуміти не природну мову, а концептосферу людського мозку, певна прामова (basic language), яка співвідноситься зі звичайною мовою родово та видово, та складається з концептуальних універсалій – таку мову Вежбицька назвала "природна семантична метамова" [3, с. 48]. Цю тезу підтверджує О. Калмикова, виявляючи особливості релігійної мови в пізнанні. В ментальних структурах, які втілені в мові, вже закладена ідея Бога, як надмогутньої істоти [2, с. 215].

Але це породжує амбівалентну позицію для атеїзму і теології. Перші стверджують, що ідея Бога виникла еволюційним шляхом (Р. Докинз, еволюційна психологія), є глибоко вкоріненим концептом людського мозку, яка в свій час відіграла позитивну роль у антропо- та соціогенезі, але на даний час є застарілою, тоді як теологи теж використовують дані когнітивного дослідження релігії, як підтвердження "вічного" існування ідеї Бога в людині, що, як мінімум, виправдовує існування релігійних уявлень, як максимум – підтверджує існування Бога.

Релігієзнавство не присутнє в цій суперечки, не стільки від агностичної позиції та принципу об'єктивності, скільки від того, що об'єктом релігієзнавства в межах перетину дисциплінарного поля когнітивістики та релігієзнавства не є проблематика існування Бога та істинності релігійних тверджень.

Використана література:

1. Barret, Justin L., 1971. Cognitive science, religion, and theology : from human mind to divine minds / Justin L. Barret. – Templeton Press. – pp. 230 (Templeton science and religion series).
2. Kalmykova E. 2011. Dissolving Dualism. A Tripartite Model of Cognition for Religious truth. Teologiskainstitutionen. 244 pp. Uppsala.
3. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / пер. с англ. А. Д. Шмелева. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с. – (Язык. Семиотика. Культура. Малая серия).
4. Єресько М. Н. Язык религии: Смысл и символ (опыт онтосемантического анализа) : монография. – Тюмень : Изд-во Тюменского государственного университета, 2007. – 436 с.
5. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят нам о мышлении / пер. с англ. И. Б. Шатуновского. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 792 с. – (Язык. Семиотика. Культура).
6. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учеб. пособие / В. А. Маслова – 3-е изд., перераб. и доп. – Минск : ТетраСистемс, 2008. – 272 с.
7. Томпсон М. Философия религии / пер. с англ. Ю. Бушуевой. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2001. – 384 с.

Аннотация

Проблема религиозного языка в когнитивном религиоведении является перспективной и новой областью в украинском религиоведении. Автор анализирует основные проблемы и пути решения данной проблемы на пересечении двух наук – когнитивистики и религиоведения.

Annotation

The problem of religious language in cognitive science of religion is perspective and new domain for the Ukrainian study of religion. Author examines the main problems potential ways of dissolving this problem at the crossing of two sciences – cognitive science and study of religion.

УДК 298.8:37.014.525

Чорнойван Я. В.

АДМІНІСТРАТИВНА СИСТЕМА В ГАЛУЗІ ОСВІТИ БАГАЇ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ТА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ (на прикладі України)

Віра багаї єдина в світі релігія, що поєднує адміністративну і релігійну владу в єдиному виборчому органі – Всесвітньому Домі Справедливості (далі ВДС), який регулярно переобирається раз на п'ять років.

ВДС спирається на вибірні керівні органи національного і місцевого рівнів – Національні Духовні Збори і Місцеві Духовні Збори. ВДС створив ряд допоміжних інститутів з метою підтримки своєї роботи в усьому світі, зокрема, Континентальні Колегії Радників і Міжнародний центр навчання [5, с. 28].

ВДС у своїх посланнях у формі настанов накреслює загальну систему навчання у вірі багаї. Такими документами зокрема є наступні: лист ВДС від квітня 1998р. "Інститути з підготовки"; лист ВДС від 23 березня 2000 р. "Інститути з підготовки і планомірний ріст"; Послання до Ризвану 2010 р.; лист ВДС від 28 грудня 2010 р. до Конференції Континентальних Колегій Радників; лист ВДС від 12 грудня 2011 р.

Аналізуючи вищеназвані документи ВДС та узагальнюючи діяльність віри багаї у галузі освіти на теренах України, маємо змогу виокремити адміністративні інститути віри, що контролюють навчальний процес у вірі багаї, а також простежити взаємозв'язки та взаємозалежності між цими органами.

Основою створення діючої системи освіти є чотири головні компоненти, які без методологічного розвитку та правильної інтеграції не матимуть успіху. Такими компонентами є послідовність навчальних курсів, навчальні гуртки, наставники (ведучі гуртків, вчителі дитячих класів), координація (на двох рівнях – національному та регіональному).

Освітні інститути віри багаї проводять систематичну діяльність, що має три фази: 1) планування; 2) консолідація та обговорення; 3) активна діяльність [2].

Адміністративна система у галузі освіти багаї підкорена двом взаємопов'язаним цілям: а) "забезпечення безперервного і постійного розширення потоку людей, що проходять через навчальні програми освітніх інститутів"; б) "розвиток кластеру, у колективній здатності являти образ життя, що відповідає віровченню багаї" [1]. В перспективі названі цілі мають виконати єдине завдання, а саме: збільшення "людських ресурсів" – людей, що задіяні в активному служінні вірі та/або людству, наприклад в якості наставників (ведучі гуртків, вчителі дитячих класів) [2].

У ході формування особливої освітньо-виховної системи, забезпечення її організованим управлінням за допомогою системи адміністративних інститутів, віра багаї поступальними кроками прагне йти до втілення центрального аспекту віровчення її засновника Багауллі – побудови нового світового порядку, з новими духовними орієнтирами, з новою системою управління, що має бути застосована до всіх галузей людського життя, зокрема й до освіти. Результатом усіх освітніх заходів віри багаї має стати зміна традиційних поглядів людства як на організацію процесу здобуття знань, так і на організацію людського суспільства в цілому.

СХЕМА (на прикладі України):

